

Х.НУРМАТОВ, Н.НАРХОЖАЕВ

МУЗЫКА

**Жалпы орто билим берүүчү мектептердин
2-классы үчүн окуу китеби**

Кайра иштелген 6-басылышы

*Өзбекстан Республикасынын Элге билим берүү министрлиги
басууга сунуш кылган*

Гафур Гулам атындагы басма-полиграфиялык чыгармачылык үйү
Ташкент – 2018

УЎК 372.878 (075)

КБК 74.266.7

Н 94

Р е ц е н з е н т т е р :

Г. Уалиева – Низами атындагы ТМПУнин алдындагы ТЭББКД-БӨКБ Теориялык предметтер жана мектептен тышкары билим берүү методикасы кафедрасынын улук окутуучусу.

Рано Худёорова – Ташкент шаары, Сергели районундагы 277-сандуу жалпы орто билим берүүчү мектептин музыка маданияты предмети мугалими;

У.Мирзахмедов — Ташкент облусу, Бостондук районундагы 2-жалпы орто билим берүүчү мектептин музыка маданияты предмети мугалими.

**«Республикалык максаттуу китеп фондунун
каражаттары эсебинен басылды».**

Х.Нурматов, Н.Нархожаев

Музыка: 2-класс үчүн окуу китеби. Кайра иштелген 6-басылышы. Гафур Гулам атындагы басма-полиграфиялык чыгармачылык үйү, 2018. –72 б.

1. 1,2 Автордош

УЎК 372.878 (075)

КБК 74.266.7

© **Х.Нурматов, Н.Нархожаев.**

© **Гафур Гулам атындагы басма-полиграфиялык чыгармачылык үйү, 2018**

ISBN 978-9943-5290-7-6

МЕКЕНИБИЗДИН ГИМНИН ЫРДАЙБИЗ

ЎЗБЕКСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНИН МАМЛЕКЕТТИК ГИМНИ

Сөзү *Авдулла Ариповдуку*

Музыкасы *Мутал Бурхановдуку*

Serquyosh, hur o'lkam, elga baxt, najot,
Sen o'zing do'stlarga yo'ldosh, mehribon!
Yashnagay to abad ilm-u fan, ijod,
Shuhrating porlasin toki bor jahon!

К а й ы р м а :

Oltin bu vodiylar — jon O'zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

Bag'ri keng o'zbekning o'chmas iymoni,
Erkin, yosh avlodlar senga zo'r qanot!
Istiqlol mash'ali, tinchlik posboni,
Haqsevar, ona yurt, mangu bo'l obod!

К а й ы р м а :

Oltin bu vodiylar — jon O'zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

МУЗЫКА БӨЛМӨСҮ

ЫРДОО ЭРЕЖЕЛЕРИ

1. Ырдаганда тулку бойду тик кармап, эркин туруу керек.

2. Ырды жумшак, жай жана кыйкырбастан ырдагыла. Сөздөрдү анык, так аткаргыла.

3. Ырдаганда үндүү тыбыштарды созуп ырдагыла.

4. Демиңерди үнөм менен чыгарып, сүйлөмдүн аягына чейин жеткиргиле.

5. Топ болуп ырдаганда досторуңар менен тең ырдагыла.

6. Ырдоо убагында мугалимиңердин кол аракеттерине карап, анын көрсөтмөлөрүн так аткаргыла.

7. Ырдаганда алгач ырдын мазмунун жакшылап түшүнүп алгыла.

Ырды ырдайбыз

VATANJONIM – VATANIM

Сөзү П. Момундуку Музыкасы Д. Амануллаеваныкы

Орточо ылдам

Va - tan - jo - nim - Va - ta - nim, ko' - zim quv - nab
ko' r - ga - nim. Is - tiq - lol - dan
kul - ga - nim, O' z - be - kis - ton - gul - sha - nim!

Vatanjonim – Vatanim,
Ko'zim quvnab ko'rganim.
Istiqloldan kulganim,
O'zbekiston – gulshanim!

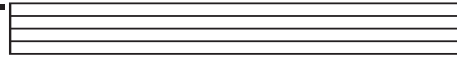
Bahra olib bag'ringdan,
Ulg'ayaman mehringdan.
Vatanjonim – Vatanim,
O'zbekiston – gulshanim.

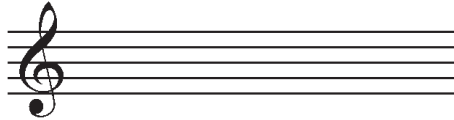
КАЙТАЛОО

НОТА СЫЗЫГЫ. НОТАЛАРДЫН ЖАЗЫЛЫШЫ ЖАНА АТАЛЫШЫ

Музыкалык добуштар нота менен жазылат. Ноталар жазыла турган беш сызык НОТА СЫЗЫГЫ деп аталат.

Нота сызыгынын башына СКРИПКАЛЫК АЧКЫЧ коюлат.

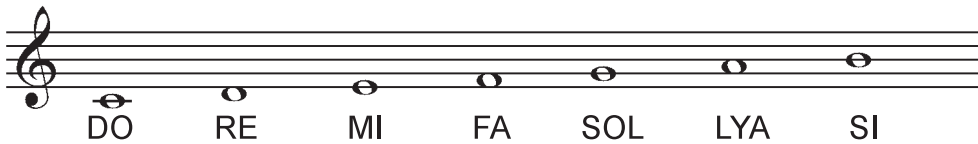

СКРИПКАЛЫК АЧКЫЧ нота сызыгынын экинчи сызыгын ороп алгандыгы үчүн ушул сызыкка жазыла турган нота да СОЛЬ НОТАСЫ деп аталат.

СОЛЬ НОТАСЫ

Музыкада жети нота бар, алар нота сызыгынын беш сызыкчасына жайгашкан жана төмөнкүчө аталат:

МУЗЫКА БИЗДИН ЖАШООБУЗДА

Угабыз жана музыканын коштоосунда
аракеттерди жасайбыз

USMONIYA

(Марш сымал кадам менен коштойбуз)

Ўзбек элдик күү

Ылдам

КАЙТАЛОО

КАНДАЙ ДОБУШТАРДЫ БИЛЕСИҢЕР?

Шуулдаган добуштар

Музыкалык добуштар

Кандай добуштар шуулдаган добуштар дейилет?

Кандай добуштар музыкалык добуштар дейилет?

ЖЕКЕ АТКАРУУЧУЛУК

Бир аспапта аткарылган күү **ЖЕКЕ АТКАРУУЧУЛУК** дейилет.

Жеке аткаруучулукта музыка угабыз

QASHQARCHA

Өзбек элдик күү

Ылдам

Musical score for 'Qashqarcha' in G major (one sharp) and 2/4 time. It consists of four staves of music. The first staff starts with a dynamic marking of *mf*. The second staff continues the melody. The third staff begins with a repeat sign and a dynamic marking of *f (p)*. The fourth staff concludes the piece with a double bar line and repeat dots.

Ырды ырдайбыз

МЕКТЕБИМ

Сөзү Т. Тыныбековдуку Музыкасы М. Абдраевдики

Жандуу

Жаш де- нем-ди чы-ңал- тып, Бо-лот- той бек ши-рет-

кен. Билим ке-ни мекте- бим, Ал-пеш- те-ген э- нем

сен. Билим ке-ни мекте-бим, Алпеште-ген э-нем сен.

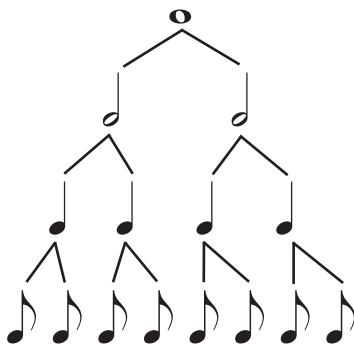
Жаш денемди чыңалтып,
Болоттой бек ширеткен.
Билим кени мектебим,
Алпештеген энем сен.

Күндө ачып барагын,
Китебиме карадым.
Акыл сезим өркүндөп,
Алга кетип барамын.

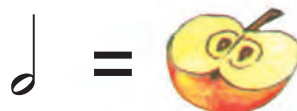
Айланаңдан кетпеймин,
Ар убак сени эстеймин.
Билим берип өстүргөн,
Билим кени мектебим.

НОТАЛАРДЫН БӨЛҮНҮШҮ

Ноталар түрдүү созулуштарда болот. Алар узун-кыскалыгы менен бири-биринен айырмаланат.

Бүтүн нота   Жарым нота
бүтүн алмага тең.   жарым алмага тең.

Ноталар кандай созулушта экендигин өз алдынча аныктагыла.

КОШТООЧУЛУК

Эки аспапта биргеликте күүнүн аткарылышы **КОШТООЧУЛУК** деп айтылат.

Музыка угабыз

SANAM UFORISI

Өзбек элдик күү

Куунак

The image displays a musical score for a single melodic line, presented across eight staves. The notation is in treble clef. The first four staves feature a melody primarily composed of eighth and quarter notes, with some dotted rhythms. The last four staves introduce a more intricate rhythmic pattern, incorporating sixteenth notes and eighth-note pairs, suggesting a change in the piece's texture or a more technically demanding section. The score concludes with a double bar line on the eighth staff.

Ырды ырдайбыз

МАМАЛАК

Сөзү К. Урманбетовдуку

Музыкасы
С. Момбековдуку

Шашпай

Топ бадалды аралап,
Тоодон терет карагат.
Көп жеп алып «ичим» дейт,
Көзүнөн жаш салаалап.

*Мамалак, мамалак,
Ыйлап жатат «мамалап».*

Күлбөгүлө табалап,
Кайра үйүн таап алат.
Тентек кылбай экинчи,
Досум болот мамалак.

НОТА СЫЗЫГЫНДА ЖАЙГАШКАН НОТАЛАР

Ноталар ар түрдүү жазылат:

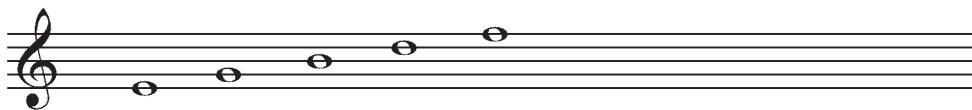
а) сызыктардын үстүндө жайгашкан ноталар;

б) сызыктардын ортосунда жайгашкан ноталар;

в) сызыктардын астында жана үстүндө жайгашкан ноталар;

г) кошумча сызыктардын үстүндө жайгашкан ноталар.

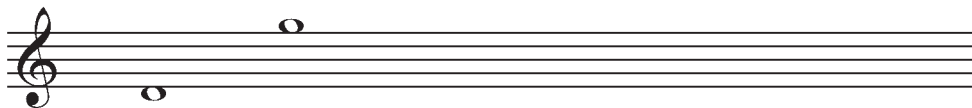
а)

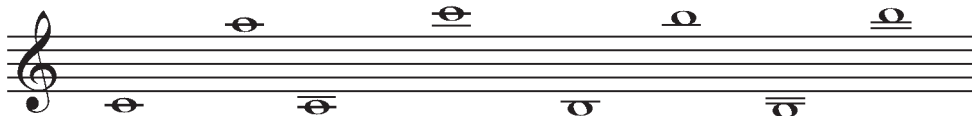
б)

в)

г)

БИЗ МУЗЫКАНЫ СҮЙӨБҮЗ

Ырды угабыз

ОТА-ОНАЛАРГА

Сөзү Е. Рахимовдуку

Музыкасы Г. Кадыровдуку

Ылдамыраак

O- nam de - sam ko'-zim- ga bog'- bon ke-lar,
Do-im ta- yanch o'-zim- ga, Yul -duz o'p-gan
1. 2.
bog' ke- lar, lar. O-nam bosh-da os-mo-
tog' ke- lar, lar.
nim, of - tob un- ga du-go- na. Otam bosh-da
pos-bo- nim, Of-tob un- ga ham-xo- na,
ham- xo - na.

Onam desam ko'zimga

Bog'bon kelar, bog' kelar.

Doim tayanch o'zimga,

Yulduz o'pgan tog' kelar.

Toshqinligin soy deyman,

Arzir daryo yon bersa.

Chiroyini oy deyman,

Arzir dunyo tan bersa!

Ырды ырдайбыз

ТАРАНЧЫ

Сөзү А. Рыскуловдуку

Музыкасы Э. Сасыбаевдики

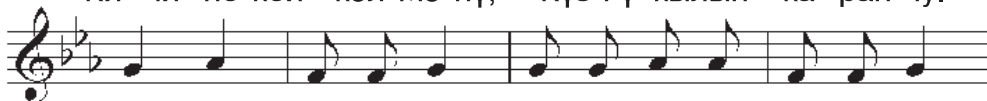
Орточо

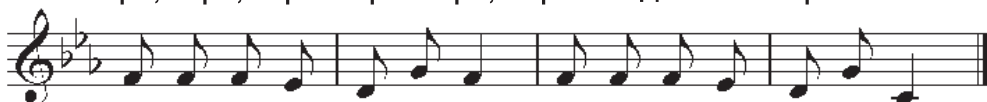
Суу-га ке-лип та-ран-чы, Суу-лап ча-чын таранчу

Ки-чи-не-кей көл-мө-нү, Күз-гү кылып ка-ран-чу.

Чырк, чырк, чырк-чырк-чырк, Чыр-кыл-да-ган та-ран-чы.

Ки-чи-не-кей көл-мө-нү, Күз-гү кы-лып ка-ран-чу.

Карга муну билиптир,
 “Карк, карк” этип күлүптүр.
 Таранчыны шылдыңдап,
 “Таз болот!” – деп жүрүптүр.

Кабар тарап кетиптир,
 Көк жоруга жетиптир.
 “Таранчыга чакалай
 чыгат” – деп ал чечиптир.

Таранчынын жоругун
 Кимиң кандай жорудуң?
 Айткандары туурабы
 Карга мене жорунун?

БУЛАР КИМДЕР?

Суроо жана тапшырмалар

1. Ўзбекстан Республикасынын Мамлекеттик гимнинин музыкасын ким жазган?
2. Гимнди кандай абалда угуу керек?
3. Ырдаганда кандай эрежелерге көңүл буруу керек?
4. Кандай добуштарды билесиңер?
5. «Vatanjonim – Vatanim» ырынын мазмунунда эмне тууралуу айтылган?
6. Жеке аткаруучулук деп эмнеге айтылат?
7. Коштоочулук деп эмнеге айтылат?
8. Ноталардын аттарын айтып бергиле.
9. Ноталардын созулушун жана бөлүнүшүн айтып бергиле.
10. Силерге кандай ырлар жана күүлөр көбүрөөк жакты?

АТКАРУУЧУЛАР АНСАМБЛИ

Эки же андан көп аткаруучулардын чогуу ырдашы – аткаруучулар ансамбли дейилет.

FARG‘ONACHA

Ўзбек элдик күү

Орточо ылдам

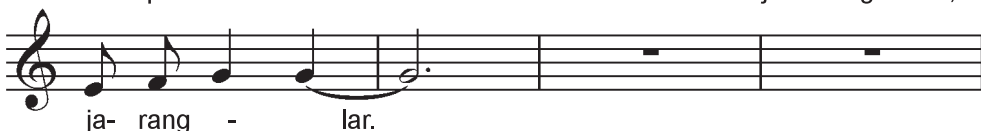

Ырды ырдайбыз

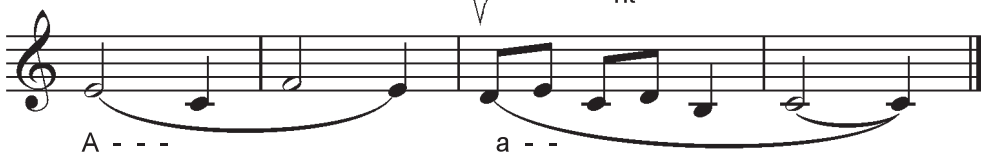
KITOBIM QO'LIMDA

Сөзү П. Момундуку Музыкасы Н. Нархожаевдики

Орточо ылдам

Naqarot

Kitobim ajoyib,
Juda ko'p she'ri bor.
Eng yaxshi odoblar
Yozilgan yeri bor —
She'ri bor.

Kitobim qo'limda,
Ma'nosi ko'nglimda.

Кайырма:

НОТАЛАРДЫН СОЗУЛУШУНУН САНАЛЫШЫН ҮЙРӨНӨБҮЗ

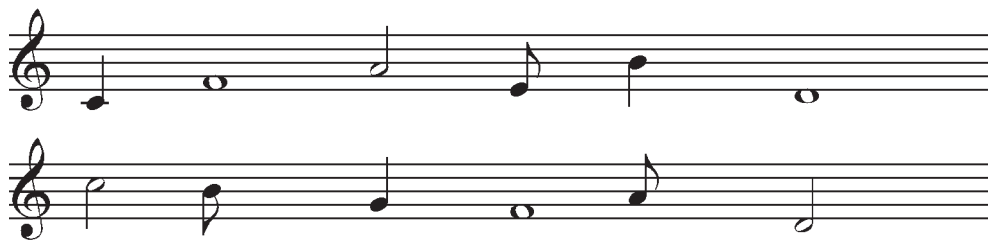
 Бүтүн нота 1 и, 2 и, 3 и, 4 и ге саналат.

 Жарым нота 1 и, 2 и ге саналат.

 Чейрек нота 1 и ге саналат.

 Сегиздик нота 1 же и ге саналат.

НОТАЛАРДЫН АТЫН ЖАНА СОЗУЛУШУН ӨЗҮБҮЗ АНЫКТАЙБЫЗ ЖАНА САНАЙ- БЫЗ

АСПАПЧЫЛАР АНСАМБЛИ

Музыка угабыз

NORIM-NORIM

Ўзбек элдик күү

Орточо ылдам

Ырды ырдайбыз YURTIM CHIROYLI

Сөзү *П. Талибдики*   Музыкасы *Н. Нархожаевдики*

Орточо ылдам

La - la - la - lay - la - la - la - la - lay - la,

lay - la - la - lay - la - lay.

Yur - tim chi - roy - li,   Yash - na - gan ba - hor.

Qa - ni yu - ray - lik   Bog' - lar chi - roy - li

La-la-la- lay - la la-la-la- lay - la - lay - la-la - la-la lay

Ran-go rang   gul - lar   Biz - ga in - ti - zor

Qa - ni yu - ray - lik   Bog' - lar chi - roy - li

La-la-la- lay - la la-la-la- lay - la - lay - la-la - la-la lay

La-la-la- lay - la la-la-la- lay - la - lay - la-la - la-la lay

АСПАПТАРДЫ АЙЫРМАЛАГЫЛА

БАЛДАР АНСАМБЛИ

Ырды угабыз

ЖАҢЫ ЖЫЛ ЖЫЛМАЯТ

Сөзү Д. Жамансартованыкы

Музыкасы К. Эралиеваныкы

Орточо ылдам

Жа - шыл сүй-күм жап-жаш ба - ла - ты, ба - ла - ты,

Кооз о - юн-чук то - ло а - ра - сы, а - ра - сы.

Шу - ру - мон-чок со-нун жыл-тыл-дайт, жыл-тыл-дайт,

Ка - на бө - бөк бир-ден са - на - чы,

бир - ден са - на - чы.

Ырды ырдайбыз

ARCHA BAYRAMI

Сөзү А. Рахматовдуку

Музыкасы Ик. Акбаровдуку

Ылдам

Sha-mol op-poq qor-lar-ni Qu-vib- qu-vib xo'p yel-di.

Biz- ga u- zoq o'r- mon-dan Ar- cha meh-mon- ga kel-di.

Biz- ga u-zoq o'r- mon- dan Ar- cha meh-mon- ga kel-di.

Shamol oppoq qorlarni
Quvib-quvib xo'p yeldi.
Bizga uzoq o'rmondan
Archa mehmonga keldi.

Qorbobomiz ko'p yaxshi,
Bizga sovg'a keltirar.
Chiroqlarning nurida
O'yinchoqlar yaltirar.

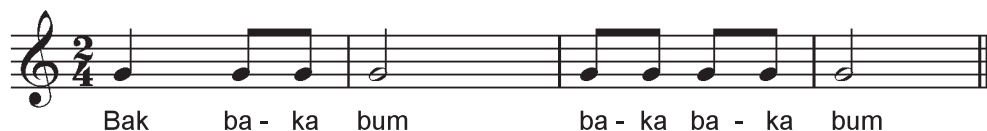

НОТА МЕНЕН ЫРДАЙБИЗ

Жаңырык (эхо)

Ноталарды кол чабуу менен санашты үйрөнөбүз

«Yomg'ir yog'aloq» ырын адегенде сөздөрү менен, кийин нотанын аттары менен ырдайбыз.

Ылдам

Суроолор

1. Жеке аткаруучу деп эмнеге айтылат?
2. Аткаруучулар ансамбли кандай болот?
3. Эки сегиздик нота канча чейрек нотага тең?
4. «Мектебим» ырынын музыкасын ким жазган?

Экинчи чейректе үйрөнүлгөн кайсы ырлар силерге көбүрөөк жакты?

Күү ар кандай музыканын негизи. Күү түрдүү бийиктиктеги жана узундуктагы музыкалык добуштардын жыйындысынан пайда болуп кардайдыр бир маанинин мазмунун сүрөттөйт. Обондуулук күүнүн негизги уйкаштыгы болот. Күү кандайдыр бир аспапта же үндө аткарылат.

«Маһаллада div-div гар» кинофильминен күү уккула.

Ырды ырдайбыз

САПАРГА

Сөзү, музыкасы А. Малдыбаевдики

Марш темпинде

Кел-ги-ле, дос-тор, кел-ги-ле, дос-тор ка- тар- га!
 Бүт жый- на- лып, же- лек а- лып, му- зей көр- чү
 са- пар- га! Бүт жый- на- лып, же- лек
 а- лып, му- зей көр- чү са- пар- га!

Келгиле, достор,	Тартипке көнүп,
Келгиле, достор,	Бардыгын көрүп
катарга!	кайтабыз.
Кол кармашып,	Жүргөндөрдү,
Катар басып,	Көргөндөрдү,
Паркка барчу	Апабызга айтабыз.
сапарга!	

Этият болуп,
 Эжеге көнүп сапарда,
 Аңкоо болбой,
 Сактыкты ойлой.
 Катарыңдан адашпа,
 Катарыңдан адашпа!

Силер билген ырлардагы сыяктуу музыкада да күчтүү, башкача айтканда басымдуу добуштар болот. Нота сызыгында жазылган басымдуу добуштардан мурда жазылуучу тик сызыкча ТАКТ СЫЗЫКЧАСЫ деп айтылат.

Эки басымдуу добуш аралыгындагы күү бөлүгү ТАКТ деп аталат.

ТАКТылар эки чейрекке барабар болгон түрдүү созулуштагы ноталардан түзүлүшү мүмкүн. Мындай тактылар бир-эки деп саналат.

Такт өлчөмүн көрсөтүүчү сандар болсо, ачкычтан кийин жазылат:

КУУДӨ ЭМНЕЛЕР ТУЮНТУЛАТ?

Музыка угабыз

ШОНИ СО‘ЗНА

Музыкасы А. Мухамедовдуку

Көңүлдүү

Ырды угабыз

ЖАШЫНМАК

Сөзү М. Мокаевдики Музыкасы Ж. Малдыбаеваныкы

Жандуу

Кы - зык о - юн баа - ры - нан, Күн - дө ой - ноо - чу
 жа - шын - мак. Кай - са - ла - бай
 ар жер - ди, Та - буу ке - рек ба - чым - дап.

Кызык оюн баарынан,
 Күндө ойноочу жашынмак.
 Кайсалабай ар жерди,
 Табуу керек бачымдап.

Байкап калып жоругун,
 Балдар күлөт Калыкка.
 “Мен жокмун” – деп кыйкырат,
 Жатып алып арыкка.

УСУЛ БЕРИП НОТАЛАРДЫ САНАШТЫ ҮЙРӨНӨБҮЗ

Жазылган көнүгүүлөргө алгач «бак-бум» сөз муундарын ооздо айтып, кийин столдун четинде бармактар менен усул берип коштойбуз.

Ба-ка бак ба-ка бак ба-ка ба-ка бум бак ба-ка бак бак

ба-ка ба-ка бум бак ба-ка бак бак ба-ка ба-ка бум

Ба-ка бак ба-ка бак ба-ка ба-ка бум бак ба-ка бак бак

ба-ка ба-ка бум бак ба-ка бак бак ба-ка ба-ка бум.

Шермат Ёрматов
(1939)

Ўзбекистан эл артисти, балдардын сүйүктүү композитору Шермат Ёрматов көп жылдардан бери жаш ырчыларга искусствонун сырларын үйрөтүп келүүдө. Устаттын өзү уюштурган жана жетекчилик кылып келе жаткан «Вулбулча» балдар хору республикабызда гана эмес, көптөгөн чет өлкөлөрдө өзбек балдар ырчылык искусствосун жайылтып келүүдө.

Шермат Ёрматов «Оутомоюн ром бо'лди», «G'ildiragim», «Sog'lom avlod qo'shig'i» сыяктуу ондогон балдар ырларын жараткан.

Ырды угайбыз

ЭЛКИН ТОО

Элдик ыр

Орточо, жай

Элкин да, эл-кин, эл-кин тоо да, Элкин бир тоого мен чык-

сам да, Э-ле-си эр-дин кө- рү- нөт да, Элирип(а) а- кыл

ой өс- көн да, Э-не-си да жер-дин кө- рү- нөт.

Элкин да, элкин, элкин тоо да,
Элкин бир тоого мен чыксам да.
Элеси эрдин көрүнөт да,
Элирип(а) акыл-ой өскөн да,
Энеси да жердин көрүнөт.

Элкин да, элкин, элкин тоо да,
Элкин бир тоого мен чыксам да.
Элеси кыздын көрүнөт да,
Ээрчишип(а) ойноп бир өскөн да,
Элеси да элдин көрүнөт.

Ырды ырдайбыз

SOG‘LOM AVLOD QO‘SHIG‘I

Сөзү С. Барнаевдики Музыкасы Ш. Ёрматовдуку

Орточо ылдам

Qu- yosh bo'l -sin, oy bo'l- sin, O'z-be- kis- ton
 boy bo'l- sin. Men- ga at- las, u- kam- ga
 gi- jing- la- gan toy bo'l- sin. Men- ga at- las,
 u- kam- ga gi- jing- la- gan toy bo'l- sin.
 Da- dam yuz- ga kir- sin- lar, a- yam yuz- ga
 kir- sin- lar, hey. Biz- lar yuz- ga kir- gan- da
 yo- ni- miz -da yur- sin- lar. Biz- lar yuz- ga
 kir- gan- da yo - ni- miz- da yur - sin - lar.

Кайталоо белгиси жөнүндө түшүнүк Музыка угабыз

GULBANOR

Өзбек элдик күү

Орточо ылдам

The musical score is written on six staves in treble clef. The key signature has three sharps (F#, C#, G#) and the time signature is 3/4. The first staff begins with a mezzo-forte (mf) dynamic marking. The melody consists of eighth and quarter notes, with some triplet patterns. There are repeat signs (double bar lines with two dots) in the second and third staves. The piece concludes with a double bar line and repeat dots at the end of the sixth staff.

Ырды ырдайбыз ЖАЗГЫ УБАК

Сөзү *Б. Сарногоевдики* Музыкасы *Т. Чокиевдики*

Орточо ылдам

Кыш кеткенде жаз чы-гат, жаз чы-гат, Жаз алдында
ким ту- рат? Бардык жерде бай-че-чек, бай-че-чек,
Баш чы-га-рыпкыл- ты- ят. А- юу чы-гып чээ-ни-нен,
Оо-зун а-чып дуң- ку- ят. А- юу чы-гып чээ-ни-нен,
Оо- зун а- чып дуң ку- ят.

Кыш кеткенде жаз чыгат,
Жаз алдында ким турат?
Бардык жерде байчечек,
Баш чыгарып кылтыят.

Аюу чыгып чээнинен,
Оозун ачып дуңкуят.

Кыш кеткенде жаз чыгат,
Жаз алдында ким турат?
Көз айнегин жара тээп,
Булак оргуп булкунат.

Калың кара чыйырчык,
Учуп келет чуркурап.

Бир же музыкалык чыгарманын кайсы бир бөлүгү эки жолу кайталанып аткарылса, кайталоо (реприза) белгисинен пайдаланылат.

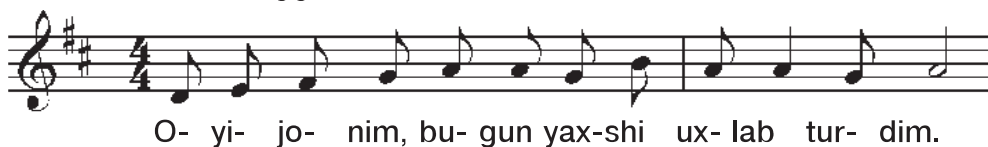
Төмөнкү ырды үйрөнүү аркылуу кайталоо белгисин жакшы өздөштүрүп аласыңар.

UXLAB TURDIM

Сөзү И.Муслимдики

Музыкасы Ф.Назаровдуку

Салмактуу

Кайырма

Тоника жөнүндө түшүнүк

Музыка угабыз

OLMACHA ANOR

Өзбек элдик күү

Көңүлдүү

Ырды ырдайбыз

NAVRO‘ZIM — SHO‘X SOZIM

Сөзү *Х.Рахматовдуку* Музыкасы *Н.Нархожаевдики*

Орточо ылдам

1. Nav-ro'z kel- di, nav-ro'z kel- di ku- lib - ku- lib,
 Bo-g'u dalam, bog'u dalam gul-ga to'-lib, Qush-lar say- rar
 juft- juft bo'- lib. Nav- ro'- zim -o'z so'- zim,
 shod o-vo- zim, shod o- vo- zim, sho'x so- zim.

Navro'z keldi kulib-kulib,
 Bog'-u dalam gulga to'lib,
 Qushlar sayrar juft-juft bo'lib.

К а й ы р м а :

Navro'zim, o'z so'zim,
 Shod ovozim, sho'x sozim.

Navro'zimni sevar jahon,
 Ona diyor hur guliston,
 Kundan kunga zavqli davron.

К а й ы р м а

ТОНИКА

ТОНИКА — ырдын эң туруктуу добушу.
 Ар бир ырда ТОНИКА добушу бар.
 Ыр тоника добушу менен бүтөт.
 Көнүгүүлөрдү көңүл коюп уккула жана
 ТОНИКА добушун тапкыла.

«До» бул көнү гүүнүн ТОНИКА добушу.

Бул көнүгүүнү нотанын аттарын айтып
 мугалим ырдайт.

Акыркы ТОНИКА добушун окуучулар ыр-
 дашат.

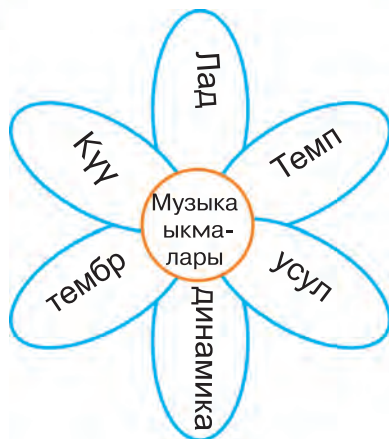

Өзүңөр үйрөнгөн «Мектебим», «Сапарга»
 ырларынын ТОНИКА добушун тапкыла
 жана нотанын аттарын айтып бергиле.

Суроо жана тапшырмалар

1. Күү кандайча пайда болот?
2. Реприза деген эмне?
3. Композитор Шермат Ёрматовдун кандай ырларын билесиңер?
4. Бул чейректе дагы кандай жаңы аспаптар менен тааныштыңар?
5. Тоника күүнүн кандай добушу болуп эсептелинет?
6. Силерге көбүрөөк музыка уккан жагабы же ырдаганбы?
7. Үчүнчү чейректе силерге жаккан ыр жана күүлөрдү айтып бергиле.

«Жонон» күүсүн шаңдуу темпте ук-кула.

Музыкасы М. Мирзаевдики

Эми ушул күүнү оор темпте угуп көргүлө.

Ырды угабыз

LAYLAK KELDI

Ўзбек элдик күү

Салмактуу

Lay- lak kel- di, yoz bo'l-di, qa- no- ti qo-
g'oz bo'l- di, Da- la - dasht-lar qulf u- rib,
dar- yo bo'- yi soz bo'l- di.

Ырды ырдайбыз

ОКУУ, ОКУУ

Сөзү А. Токомбаевдики Музыкасы Н. Давлесовдуку

Көңүлдүү

Ки- теп ме - нин а - кы - лым, а - кы - лым,

Ки- теп ме - нин жа - кы - ным, жа - кы - ным,

Му - га - ли - мим сүй - лө - гөн, сүй - лө - гөн,

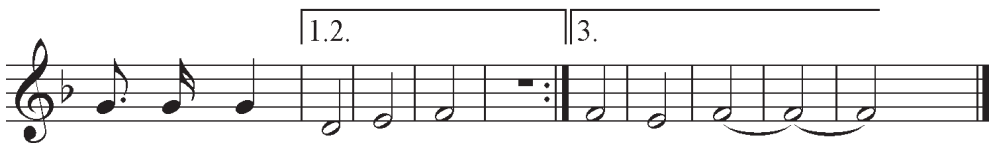
О - су - я - тын үй - рө - нөм, үй - рө - нөм. Му-га-лим

э - жей айт - кан, Му - га - лим а - гай айт - кан,

«О - куу, о - куу» деп айт - кан, О-куу жа-йын

көп айт-кан, көпайт-кан. көп айт- кан.

УККУЛА, БАЙКАГЫЛА, ТАПКЫЛА

Мугалим бул эки мисалдан кайсы бирин ойноду?

Мугалим бул эки мисалдан кайсы бирин ырдады?

Бул мисалдан эң бийик жана эң төмөн добушту тапкыла:

Бул мисалдагы обондун акыркы жетпей жаткан добушун тапкыла:

Надым Нархожаев

(1947)

Балдардын сүйүктүү композитору Надым Нархожаев өзүнүн түрдүү-түстүү ырлары менен республикабыздын музыка дүйнөсүнө кирип келди.

Композитордун «Chamandagi gullarmiz», «Yaxshi bola», «Gullar manim kulganim», «O'zbekimdan aylanay!» сыяктуу ырларын балдар сүйүп ырдашат.

Музыка угабыз

VARRAGIM

Музыкасы *Н. Нархожаевдики*

Ылдамыраак

Ырды ырдайбыз

НАККАЛАР

Сөзү Н. Арифжановдуку

Музыкасы

Куунак

Н. Нархожаевдики

mf

O- la qa- not hak- ka- lar, shox- dan shox- ga
 qo'- na- siz, chi- g'ir- chig'- lab ni- ma(ni)- dir
 iz - lab top- gan bo'- la- siz. Te- rak- lar- ning u- chi- dan
 siz- ga bo - qar po- la- pon. Qa - mish- zor- lar
 i- chi- dan un- ga qa- rab qo- la- man.

Shoshqaloqlab

tumshug'in

Siz tomonga tutadi.

Hali yosh, yo'l-yo'rig'in

Topmay najot kutadi.

Uni boqish farzingiz,

Yurmang muncha

hakkalab.

Boshqalardan farqingiz

Yengiltaksiz, hakkalar.

Ola qanot

hakkalar,

Shoxdan shoxga

qo' nasiz.

Chig'irchig'lab

nima(ni)dir

Izlab topgan

bo'lasiz.

МАЖОР ЖАНА МИНОР

Адатта ырлар да, күүлөр да эки түрдүү жаңырган добушта чыгат. Бири куунак, шаңдуу добушта болсо, башкасы жумшак жана муңдуу угулат.

Куунак жаңырган күүлөр МАЖОР тоналдык түзүлмөдө болот.

Муңдуу угулган күүлөр болсо МИНОР түзүлмөдө болот.

Мажор түзүлмөдөгү күүдөн үзүндү уккула:

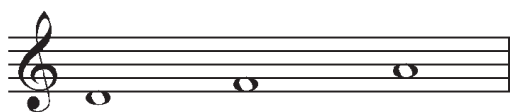
Эми ушул түзүлмөдөгү үч үндүктү аткаргыла:

Минор түзүлмөдөгү күүдөн үзүндү уккула:

Эми ушул түзүлмөдөгү үч үндүктү аткаргыла:

Диларам Амануллаева
(1959)

Композитор Диларам Амануллаеванын көп кырдуу чыгармачылыгынын көбү балдарга арналган. Анын «Alifbe qo'shiqlari», «Topishmoq qo'shiqlar» деп аталган ырлар жыйнагы жана «Etikcham», «Humo qushim», «Aziz bo'ston – O'zbekiston», «O'zbek elim — bek elim», «Diloromning qo'shig'i» сыяктуу көптөгөн ырлары окуучу-жаштар арасында белгилүү.

Ырды ырдайбыз

ГҮЛДЕСТЕ

Сөзү Ж. Жапиевдики

Музыкасы Ж. Малдыбаеваныкы

Жайдары

Жай-на-ган гүл - дөр көп, Жа- шыл, ак, кы- зыл,

көк, Саа-лаа-лап күн ну - ру,

Саа-май-дан сы-лайт өөп. Саамайдан сылайт өөп.

Гүлдесте теремин,
Апама беремин.
Ал менин майрамга
Арнаган белегим.

Жүр, тоого барабыз,
Гүл терип алабыз.
Баарыбыз бул күндө,
Бактылуу балабыз.

АСПАПТАР МЕНЕН ТААНЫШКЫЛА

Гижжак

Кошнай

Афган рубабы

Танбур

Аваз Мансуров

(1957)

Аваз Мансуров окуучу-жаштардын сүйүктүү композиторлорунун бири. Анын ырлары өзүнүн түрдүү-түстүү мазмуну менен, обонунун сүйкүмдүүлүгү жана жагымдуулугу менен жаш ырчылардын жүрөгүнөн орун алган.

Композитордун «Muzqaymoq», «Bolarilar», «Kitob mening do'stimdir», «Istiqlolim» сыяктуу ырлары бар.

Ырды ырдайбыз

КӨРЧҮ КӨЛҮМ ЭҢ СОНУН

Сөзү *И. Мансуровдуку* Музыкасы *А. Малдыбаевдики*

Жай, созулуңку

Көр- көм тү- рүң миң фо- рум (а), Көр- чү кө- лүм
Ылдам
эң со- нун. У-шул у-чур са- я- кат (а), Кө-ңүл че-рин
та-ра-тат. Көккө чарпыпкөк түтүн (а), Кеме жүрүпба-ра-тат.
Көркөм түрүң миң фо-рум (а), Көрчү көлүм эң со-нун.

Жээкке толкун чачырап
Кел дегендей чакырат.
Жыты жыпар таңкы жел а,
Тоодон согот керимсел.

Тунук тартып көрүнөт а,
Мелтиреген Ысык-Көл.
Жээкке толкун чачырап а,
Кел дегендей чакырат.

Ырды угабыз

MUZQAYMOQ

Сөзү Х. Каюмовдуку Музыкасы А. Мансуровдуку

Шашылбай

Muzday muzdek muzqay-moq, Sut-day oppoq
soz qay-moq. Muzday muzdek muzqaymoq, Sut-day oppoq
soz qay-moq. As-ta-gi-na a-vay-lab, a-vay-lab,
Chaynamasdan atay-lab, a-tay-lab, sol-ganimda og'zimga
E-rib ketar bir zum-da. E-rib ketar bir zumda.
2. Soz qay-mo-g'im muz-qay-moq.

Muzqaymog'im hozir ham
Eridi-yu, yo'qoldi.
Lekin totli mazasi
Mening og'zimda qoldi.
Muzday muzdek
muzqaymoq,
Sutday oppoq soz qaymoq.

ДИРИЖЁРЛУКТУ ҮЙРӨНӨБҮЗ

Музыка сабагында топ (хор) болуп ырдаганыңарда, мугалимиңердин кол аракеттери менен дирижёрлук кылышын билесиңер. Дирижёр хорду кол аракеттери менен башкарат.

Силер да дирижёрлук аракеттерин үйрөнгүлө.

Ыр түрдүү өлчөмдө болушуна карата дирижёрдун кол аракеттери да түрдүүчө болот. Мисалы, «бир-эки», деп саналуучу эки чейректүү өлчөмдөгү ырга, дирижёр колдорун ылдыйга жана жогоруга карай аракеттендирет.

«Бир» дегенде оң кол жогорудан ылдыйга түшүрүлөт:

«Эки» дегенде кол ылдыйдан жогоруга көтөрүлөт:

Демек, «бир-эки» дегенде төмөнкүдөй дирижёрлук кылынат:

Эми эки чейректүү өлчөмдөгү ырларды өзүңөр дирижёрлук кылганга үйрөнгүлө.

НОТАГА КАРАП ЫРДАГЫЛА

Сөз муундары ар бир нотада келиши мүмкүн.

Эки нота бир сөз муунунда келиши мүмкүн.

Мындай абалда ноталар жаа – лига белгиси менен байланышат жана дем алууну токтотпостон аткарылат.

Бир сөз мууну эки жана андан артык ноталарда келиши да мүмкүн.

Бул көнүгүүлөрдү аткарганда, биринчи жана экинчи мисалда, ноталардагы сөз муундарынын так, анык чыгышына көңүл бургула. Үчүнчү жана төртүнчү мисалдарды аткарганда, добуштарды бири-бирине байланыштырып аткаргыла.

Суроолор

1. Композитор А.Мансуровдун «Muzqaутоқ» ырында эмне чагылдырылган?
2. Мажор жана минорду бири-биринен кандай айырмалоо мүмкүн?
3. Эки чейрекке кандай дирижёрлук кылынат?
4. Музыкадагы кандай колдонулуучу ыкмаларды билесиңер?
5. «Көрчү көлүм эң сонун» ырынын мазмунунда эмне сүрөттөлгөн?
6. Кандай элдик ырларды билесиңер?
7. Бул чейректе кайсы композиторлор менен тааныштыңар?
8. Бул чейректе үйрөнгөн жана уккан кандай чыгармалар силерге көбүрөөк жакты?

Музыка угабыз

GULXAN

Д. ЗАКИРОВ кайта иштеген

Орточо, шашылбай

The musical score is written in a single system with seven staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. The music consists of eighth and sixteenth notes. The second staff continues the melody. The third staff features a more rhythmic pattern with eighth notes and is marked with a forte 'f' dynamic. The fourth and fifth staves continue the melodic line. The sixth staff shows a change in the melodic contour. The seventh staff concludes the piece with a final cadence and a double bar line.

Күүгө ылайыктуу аракеттерди таап, ага коштоочу болгула.

Ырды ырдайбыз

КӨПӨЛӨК

Сөзү А. Токтомушевдики Музыкасы Б. Бейшеналиевдики

Көңүлдүү

Кон,ко-но-гой, кө-пө-лөк, Тоо-нун ка-ры ке-те-лек,

Мелт-калт болуп сай-сайдан, Сууташкындагөтө элек. Мелт-калт болуп

ай- сай- дан, Суу таш- кын- дап ө- тө э-лек

кө- пө- лөк, кө- пө- лөк.

Кон, коногой, көпөлөк,
Тоонун гүлү өсө элек,
Төргө килем төшөлүп,
Элдин малы көчө элек.

Бириң кызыл, бириң ак,
Канатыңда темгил так.
Гүлгө консо жарашкан,
Татынакай боюң чак.

Биздин жердин гүлү көп,
Жайнап турат күлүңдөп.
Кон, коногой, көпөлөк,
Учуп кетпей көкөлөп.

ЫРДАГЫЛА, УККУЛА, ЭСТЕГИЛЕ, ТАПКЫЛА

Төмөнкү күүлөрдөн өзүңөргө тааныш болгон ырларды тапкыла жана нота менен ырдагыла.

Ырдаган ырларыңарды жана уккан күүлөрүңөрдү дайыма эсиңерде сактагыла.

Ырды ырдайбыз

КҮН БАЛДАРЫ

Сөзү Ж. Мамытовдуку

Музыкасы К. Эралиеваныкы

Орточо

Күн бал-да - ры че- мич- ке - лер, теп- те- ге - рек

сап- са - ры. Ар бир таң - да бой тү- зө - шүп,

Күн- дү кү - тө баш-та-ды. Эң ал - гач - кы

ну- рун Күн да, О-шо-лор-го ар- на-ды. Ар бир ба-ла

бул дүй - нө- дө а- па- сы- нын ар- да- гы.

Ошол нурдан Күн уулунун,
Жаркын турду маанайы.
Ар бир бала бул жарыкта,
Энесинин таалайы.

Күнү бою Күн балдары,
Нурга боюн тарашты.
Алар менен батар Күндү,
Жалооруша карашты.

Музыка угабыз

XORAZM LAZGISI

Хоразм элдик күү

Куунак

The musical score is written on seven staves. The first staff begins with a treble clef, a 6/8 time signature, and a key signature of one flat. The music is written in a rhythmic style characteristic of the Kunak instrument, with many notes beamed together and some notes marked with accents (>). A repeat sign is present at the beginning of the third measure of the first staff. The piece concludes with a double bar line at the end of the seventh staff.

МАЗМУНУ

Өзбекстан Республикасынын Мамлекеттик гимни.	
Сөзү <i>А. Ариповдуку,</i>	
музыкасы <i>М. Бурхановдуку</i>	3
Ырдоо эрежелери.....	5
Vatanjonim – Vatanim. Сөзү <i>П. Момундуку,</i>	
музыкасы <i>Д. Амануллаеваныкы</i>	6
Кайталоо.....	7
Usmoniya <i>Өзбек элдик күү</i>	8
Кандай добуштарды билесиңер?.....	9
Жеке аткаруучулук.....	10
Мектебим. Сөзү <i>Т. Тыныбековдуку,</i>	
музыкасы <i>М. Абдраевдики</i>	11
Ноталардын бөлүнүшү.....	12
Коштоочулук.....	13
Мамалак. Сөзү <i>К. Урманбетовдуку,</i>	
музыкасы <i>С. Момбековдуку</i>	15
Нота сызыгында жайгашкан ноталар.....	16
Ota-onalarga Сөзү <i>Е. Рахимовдуку</i>	
музыкасы <i>Г. Кадыровдуку</i>	17
Таранчы Сөзү <i>А. Рыскуловдуку,</i>	
музыкасы <i>Э. Сасыбаевдики</i>	18
Суроо жана тапшырмалар	20
Аткаруучулар ансамбли	21
Farg'onacha. <i>Өзбек элдик күү</i>	21
Kitobim qo'limda Сөзү <i>П. Момундуку,</i>	
музыкасы <i>Н. Нархожаевдики</i>	22
Ноталардын созулушунун саналышын үйрөнөбүз.....	23
Yurtim chiroyli. Сөзү <i>П. Талибдики,</i>	
музыкасы <i>Н. Нархожаевдики</i>	25
Аспаптарды айырмалагыла.....	26
Archabayrami Сөзү <i>А. Рахматовдуку,</i>	
музыкасы <i>Ик. Акбаровдуку</i>	28
Нота менен ырдайбыз.....	29

Суроолор.....	30
Күү.....	31
Сапарга. Сөзү, музыкасы <i>А. Малдыбаевдики</i>	32
Такт сызыгы.....	33
Жашынмак Сөзү <i>М. Мокаевдики</i> , музыкасы <i>Ж. Малдыбаеваныкы</i>	35
Усул берип ноталарды санашты үйрөнөбүз	36
Шермат Ёрматов.....	37
Элкин тоо. <i>Элдик ыр</i>	38
Sog'lom avlod qo'shig'i. Сөзү <i>С. Барнаевдики</i> , музыкасы <i>Ш. Ёрматовдуку</i>	39
Gulbahor. <i>Өзбек элдик күү</i>	40
Кайталоо белгиси. (Реприза).....	41
Тоника жөнүндө түшүнүк.....	43
Navro'zim – sho'x sozim. Сөзү <i>Х.Рахматовдуку</i> , музыкасы <i>Н.Нархожаевдики</i>	44
Суроо жана тапшырмалар.....	46
Музыканын колдонулуучу ыкмалары	47
Laylak keldi. <i>Өзбек элдик күү</i>	48
Уккула, байкагыла, тапкыла.....	50
Надым Нархожаев.....	51
Varragim. музыкасы <i>Н. Нархожаевдики</i>	52
Мажор жана минор.....	54
Диларам Амануллаева	55
Аспаптар менен таанышкыла.....	57
Аваз Мансуров	58
Muzqaymoq. Сөзү <i>Х.Каюмовдуку</i> , музыкасы <i>А. Мансуровдуку</i>	60
Дирижёрлукту үйрөнөбүз.....	61
Нотага карап ырдагыла.....	62
Суроолор.....	63
Gulxan. Д. Закиров кайта иштеген.....	64
Көпөлөк. Сөзү <i>А. Токтомушевдики</i> , музыкасы <i>Б. Бейшеналиевдики</i>	65
Ырдагыла, уккула, эстегиле, тапкыла.....	66

HAMIDULLA NURMATOV, NADIM NORXO‘JAYEV

MUSIQA

2-sinf uchun darslik

(Qirg‘iz tilida)

Qayta ishlangan 6-nashri

Которгон *Р.Жуманазарова*
Редактору *С.Назаров*
Керкөм редактору *Ш.Мирфаёзов*
Техникалык редактору *Х.Хасанова*
Компьютерде даярдаган *У.Валижонова*

Басма лицензиясы AI № 290. 04.11.2016.
Басууга 17.05.2018 ж. уруксат этилди. Форматы 70x100¹/₁₆.
Кегли 16. Прагматик гарнитурасы. Офсеттик басма.
Шарттуу басма табак 5,85. Басма т. 6.
Нускасы 717 . Заказ № 316.

Өзбекстан басма сөз жана кабар агенттигинин
Гафур Гулам атындагы басма-полиграфиялык чыгармачылык
үйүндө басылды. 100128. Ташкент, Лабзак көчөсү, 86.

**Биздин интернеттеги дарегибиз: www.gglit.uz
E-mail: info@gglit.uz**

Ижарага берилген окуу китебинин абалын көрсөтүүчү жадыбал

№	Окуучунун аты, фамилиясы	Окуу жылы	Окуу китебинин алынгандагы абалы	Класс жетекчисинин колу	Окуу китебинин тапшырылгандагы абалы	Класс жетекчисинин колу
1						
2						
3						
4						
5						
6						

Окуу китеби ижарага берилип, окуу жылынын аягында кайтарып алынганда жогорудагы жадыбал класс жетекчиси тарабынан төмөнкү баалоо критерийлеринин негизинде толтурулат.

Жаны	Окуу китебинин биринчи жолу пайдаланууга берилгендеги абалы.
Жакшы	Мукабасы бүтүн, окуу китеби негизги бөлүгүнөн ажыраган эмес. Бардык барактары бар, жыртылбаган, беттеринде жазуу жана сызыктар жок.
Канааттандырарлык	Мукабасы эзилген, жыртылган, окуу китебинин негизги бөлүктөн ажыралуу абалы бар, пайдалануучу тарабынан канааттандырарлык даражада калыбына келтирилген. Кээ бир беттерине сызылган.
Канааттандырарлык эмес	Мукабасы чийилген, жыртылган, негизги бөлүгүнөн ажыраган же бүтүндөй жок, канааттандырарлык даражада калыбына келтирилбеген. Беттери жыртылган, барактары жетишсиз, чийипбоёп ташталган. Окуу китебин калыбына келтирүүгө болбойт.